

Thành kiến và xướng ca

Tác Giả: Lê Văn Ngác

Chúa Nhật, 06 Tháng 3 Năm 2011 09:12

Xin đính chính dùm ông bán Phùng Nhân trong bài nói vá ca sĩ Khánh Ly và MC Nguyễn Cao Kỳ Duyên:

Tháng ná bát tri vong quác hán,

□□□□□□□□ *Cách giảng do xáng (chá không phái xá) Háu đánh hoa.*

Đây là hai câu trong bài tá tuyát cáa Đá Mác là “Bác Tán Hoái” (Đá bán Tán Hoái):

□□ *Yán lung hàn tháy, nguyát lung sa.*

□□□□□□□□ *Dá bác Tán Hoái đán táu gia.*

□□□□□□□□ *Tháng ná bát tri vong quác hán,*

□□□□□□□□ *Cách giảng do xáng Háu Đánh Hoa.*

(Khói sóng l ng n c l nh, bóng trắng l ng bãi cát, Ban đêm đ thuy n sông T n Hoài, c nh quán r u.

Th ng n không b t đ n m i h n m t n c, V n hát khúc H u Đình Hoa bên kia sông.)

Th ng n đ c chú thích là ng i con gái bán ti ng hát làm ngh sinh s ng. Th i nhà Đ ng, n i các t u lâu th ng có các con hát đi hát giúp vui cho các bàn ti c. H h c thu c m t s bài hát c a nhi u danh sĩ, x a cũng nh đ ng th i và hát theo yêu c u c a khách. Các th ng n này có khác v i ca k , l u riêng, giàu sang và có nhi u tài h n.

Câu đ c ng i ta chú ý và hay đ a ra dùng đ chê trách các ng i làm ngh ca hát là: “Th ng n b t tri vong qu c h n” (ng i con hát không b t đ n m i h n m t n c). Th c ra, đúng theo tinh th n c a bài th thì Đ M c không có ý chê trách m y con hát, mà ch là dùng c nh bu n đêm trắng trên b n sông T n Hoài đ nói tâm s m t ng i trí th c tr c s suy vi c a đ t n c. Đ M c (803-853) sinh vào th i Trung Đ ng và thành danh i th i Văn Đ ng. Ông đ Ti n sĩ năm 26 tu i và có ra làm quan. Hoàn c nh sáng tác bài th này là đ i di n v i s xa hoa, mà lo âu cho v n m ng đ t n c. Ng i trong thuy n, nghe ti ng hát giúp vui b a ti c i nhà hàng bên kia sông v ng sang, m t khúc hát mang đ y tính cách xa hoa phù phi m là “Ng c th h u đình hoa” c a Tr n H u Ch , v vua cu i c a đ i Tr n (bên Trung qu c) có tên là Tr n Thúc B o, tính r t dâm dăng, vung phí ti n b c cho nh ng cu c ăn ch i sa đ a, trong khi dân chúng kh n kh , b thu má n ng n , khi n gi c giã n i lên kh p n i, đ a đ n m t n c.

Đ M c nghe khúc H u Đình Hoa này trong khi đang s ng vào th i đ i mà ông c m th y tri u nhà Đ ng càng ngày càng suy, nên m n s ki n m t n c c a Tr n H u Ch đ nói đ n vi c s ng i th i yên bình mà lo đ n lúc nguy kh n (c an t nguy). Ông b t ng i con hát ch ng có tình ý gì khi hát bài ca này (Vì các con hát phi chi u theo ý khách trong lúc đang vui say h ng l c: “r u ngon nh m t t” ai l i đi hát nh ng bài bu n r u hay “ph n chi n”); nh ng ng i nghe thì có lòng c m khái, nh t là trong m t hoàn c nh thê l ng - t t c đ u b t c, con ng i b s m đ m vây quanh đ ép, không có l i thoát- Bài th dùng c nh đ nói lên tâm s lo đ i suy vi c a mình.

Ng i đ c th sau này ch c nghĩ r ng con hát vô tâm (b t tri vong qu c h n), mà

Thành ki n v x ng ca

Tác Giả: Lê Văn Ng c

Chúa Nhật, 06 Tháng 3 Năm 2011 09:12

không nghĩ đ n thâm ý c a Đ M c là nói đ n nh ng ng i nghe hát (đ u có th là tr ng phu, văn nhân, tài t). L i th kín đáo b hi u h p đi ì hình th c. Nó cũng gi ng nh câu c a Nguyễn Khuy n: “Có ti n vi c y mà xong nh ; đ i tr c làm quan cũng th a!”

Thiên l ch v n là thói quen c a con ng i. Thành ki n v đ a v và t cách c a ca k trong l ch s đã t o nên bao nhiêu th m c nh và nguyên nhân không hoàn toàn b i ca k , mà ph n l n l i là do ng i th ng ngo n ngh thu t mà ra.

I.-Ca k Trung Qu c:



M c đích c a bài này ch nh m tìm hi u thành ki n v con hát đã t lâu gây nhi u oan khiên cho m t l p ng i mà xu t thân và vai trò r t quan tr ng trong xã h i. Có th nói ca nh c sinh ra cùng v i ngôn ng con ng i và ca nh c cũng phong phú theo đà ti n hoá c a xã h i. Cùng v i s giao ti p c a các xã h i, các dân t c, ca nh c ch u ình h ng l n nhau, nh ng v n t o đ c s c thái riêng.

Lo i ngh thu t trình di n này là n n t ng c a văn minh nhân lo i, th mà vì thành ki n, ca k không đ c x p vào m t lo i nào trong t dân: sĩ, nông, công, th ng. Cái sai l m này có th do xu t x c a con hát trong ch đ Phong ki n Trung Qu c, th ng con hát ph n l n xu t thân t gia đình hèn h (ch có nghĩa là nghèo kh). Ngu n g c con hát đ i khái là do: trong đám nô b c, ch n ra nh ng ng i m t mũi xinh đ p, gi ng nói rõ ràng r i hu n luy n cho âm nh c, vũ đ o, hài h c. Khi thành ngh đ c cung đ n cho s gi i trí thanh s c c a ch nhân. Con hát cũng nh m t món hàng đ c trao đ i, th m chí ì nhi u cu c chi n h còn b b t làm nô l đ ph c v k chi n th ng. Cũng có khi con hát l i là do v con c a các b t i, b bi m xu ng hàng nô t phân đi cho các nhà quan khác. Nh ng ng i này nh th i gian còn s ng trong giai c p cũ đã quen v i thanh s c, nên đ đ c tuy n làm con hát, mà không ph i làm nh ng công vi c ph c đ ch v t v . Cũng có khi các ti u th xinh đ p con quan r t thích bi u di n thanh s c mà không qu n ng i gì v thân ph n. Nh ng ng i quy k t h p h i thành ph n giai c p c a ngh sĩ tr l i làm sao khi có tr ng h p nh L ng Ng c, công chúa con vua T n M c Công đ i Xuân Thu Chi n Qu c. L ng Ng c có chí c sáo b ng ng c th i lên đ i u r t du đ ng. Vua cha cho xây m t cái đài cao, trang trí r t đ p, m i khi L ng Ng c th i sáo ng c thì chim ph ng bay đ n múa l l n theo ti ng sáo. Sau này sánh duyên v i Tiêu s có tài th i tiêu: “Tiêu sáo h p bích”. M t hôm hai ng i c i ph ng bay lên tiên. (N u đ ý đ n cách

Thành ki n v x ng ca

Tác Giả: Lê Văn Ng c
Chúa Nhật, 06 Tháng 3 Năm 2011 09:12

đ t tên thì có th tên th t c a hai nhân v t này không ph i là L ng Ng c và Tiêu S . Vì ch L ng Ng c có nghĩa là ch i đùa v i ng c (đ đây là sáo ng c); còn Tiêu S ch là gi i th i tiêu).

Tuy có m t vài tr ng h p ngh sĩ trình di n xu t thân t ng l p quý phái, nh ng đ i đa s thu c thành ph n nghèo. Bên Trung Qu c đ i n hình là khu v c Hàng Châu, Tô Châu (trên tr i có Thiên Đàng, h gi i có Tô Hàng), g o tr ng n c trong, buôn bán s m u t, là n i thu hút nh ng ng i nghèo đ n đ ki m s ng. Dân nghèo các n i ph n nhi u bán con cái đi xa: con trai xinh x n làm con hát, x u xí làm t i ; con gái đ p thì làm thi p, nàng h u, ca k .

Xu t thân đã đáng th ng nh v y, vi c thành ngh không ph i là không gian nan. Ngh thu t trình di n cho dù có đ c chút tài ngh b m sinh, nh ng cũng ph i t n r t nhi u công phu tâm huy t, đ đ t đ c m t tài ngh đ c đáo, m i có th đ c a chu ng mà c i thi n cu c s ng v t ch t cũng nh đ a v xã h i. Các vua chúa th ng n p phi, thi p là nh ng ng i có thanh s c, n i ti ng c a ch n l u h ng. Vi t Nam, vua Lê Thánh Tông (s th ng tôn là m t v minh quân tri u Lê) l p m t con hát đ p làm Hoàng H u là Tr ng L c Hoàng H u.(1)

Đi u h p lý là mu n thành đ c ngh sĩ trình di n, ph i thông minh m n ti p. Các sĩ đ i phu th ng t ph v tài m n ti p, đi b y b c làm xong m t bài th , thì trong l ch s con hát cũng ph i m n ti p h n th . Nh t là bi n báo, vì ch c năng c a ngh thu t trình di n là gi i trí mà còn là phúng thích, khuyên răn ng i sai qu y v n o thi n. Nói đ n s m n ti p c a ca k , trong “Truy n k M n l c” c a Nguy n D có thu t tr ng h p c a m t cung n là Hàn Than: “ đ danh k K S n là Đào Th , ti u t Hàn Than, thông hi u âm lu t và ch nghĩa. Niên hi u Thi u Phong th Năm (1345) đ i nhà Tr n (Vua Tr n D Tông -1341-1369) nàg đ c tuy n vào làm cung nhân, hàng ngày ch u vua ti c r u hay chi u b c. M t hôm vua th thuy n ch i trên sông Nh , r i đi l n xu ng b n Đông B Đ u. Vua lãg ngâm r ng:

V đ chung thanh t i u

Sa bình th nh tr ng

Nghĩa là: Mù t a ti ng chuông nh

Cát ph ng bóng cây tr ng (dài).

Các quan ch a ai n i đ c, nàng Đào li n ng kh u đ c ngay:

Hàn than ng h p nguy t

C lữ nh n minh s ng

Nghĩa là B n nh cá đ p nguy t

Lữ c nh n kêu s ng.

Vua khen ng i h i lâu, nhân g i nàng là “ Hàn Than”.(2)

Truy n này cho th y ngh thu t không ch này sinh n i nh ng ng i u thông kinh s , mà nhi u khi nh ng ng i thông tu có thi tài. Riêng v tài năng ngh thu t i không h n ch thành ph n giai c p. Có nhi u ông đ Đ i khoa, nh ng ch là “th th”, còn th có h n, có ngh thu t đôi khi nh ng ng i không có khoa b ng.Nh t là ng thu t trình di n nh hát và múa, s theo h c kinh s m t cách hu n h có khi làm thui ch t tài năng b m sinh c a ng i ngh sĩ. Dù r ng có h c thì v n h n, nh ng tr c h t ph i có năng khi u đã.

Các x đ ng văn v i Trung Qu c đ u có sinh ho t ca k gi ng nhau và cũng cùng nh n đ nh phân bi t giai c p đ a trên thành ki n v đ o đ c. Cùng là m t hành vi t i t v đ o đ c v vua quan l i đ c bi n báo cho nh đi, còn gi i ca k thì b tăng lên. Vua quan mê con hát đ p, làm m t n c, tán gia b i s n l i b bu c t i nh h n con hát là đã dung thanh s c mê ho c ng i. Nh ng lý lu n thiên l ch phi lý gây nên đ lu n xã h i khinh ghét con hát. Đi n hình nh Trung Qu c vào th i T ng v i b n cáo tr ng: “8 t i tr ng l n c a con hát là: M t, vô c t c đ o t máu m c a dân đ tiêu phí b a b i; Hai, khi n dân b ngh nghi p mà theo chuy n vui ch i; Ba, xúi gi c con em ng i ta ch i rong, m t ý cung kính c n th n; B n, đ đ ph n phòng khuê ra ngoài, n y ý dâm tà (*); Năm, khi n k tham phu n y ý gian c ng đ o t; Sáu,

khi n b n h u sinh thích u đ ; B y, khi n đàn ông ch a v , ph n ch a ch ng g p nhau làm chuy n dâm bôn x u xa; Tám, hai sân châu huy n nhao nhao đ y chuy n ki n t ng th m chí có k gi báo thù riêng, đánh nhau, gi t ng i không h s s t.”(3)

K t t i con hát nh th cũng có nghĩa là nói t i nh h ng c a ngh thu t trình di n đ n đ i s ng c a ng i dân.Khác v i văn h c, ng i ta ph i v n đ ng t ng t ng và tri th c đ l p l i th c t ; còn ngh thu t trình di n, nh t là ca nh c đi th ng vào lòng ng i, nên kh năng c m hoá mau l và sâu s c mãnh li t h n. Đi u vô lý và h p hời c a cáo tr ng trên đây là ch nhìn th y i khiá c nh tiêu c c, trong khi kh năng giáo hoá c a ngh thu t tích c c h n nhi u. Th c ra, nh ng đi u g i là “t i tr ng “ l n c a con hát i trên ph i th y là có tính ch t ph quát i m i t ng l p ng i trong xã h i. Nh t là đi u “vô c t c đ t máu m c a dân đ tiêu phí b a bãi”, thì hoàn toàn đúng cho vua quan.

T nh n đ nh thiên l ch này s đ a đ n nh ng lu t l b t công, nh ng v n đ c n d i cái v huy n tho i “b o v phong hoá:”...Pháp lu t Trung Qu c th i c bách h i nhân thân con hát c c k nghiêm tr ng, nh t là tuy t đ ng ti n thân c a h . Con hát không đ c tham gia khoa c kh o thí, đó là thông l c a 3 tri u Nguyên, Minh, Thanh. Th m chí ngay các tr ng h c t nh hay làng xã cũng không cho con hát b c vào (con hát bi t ch là do h c lén hay gia đình đ y cho). Con hát còn ph i m c trang ph c c a ngh nghi p mình đ t rõ thân ph n hèn h - Theo pháp l nh đ i Nguyên quy đ nh rõ ràng: “Nh ng nhà hát x ng, nh ng ng i mà t t nguy n tàn ph , nh ng ng i ph m t i th p ác, nh ng ng i gian trá tr m c p không cho đ thi. Con hát đ c coi ngang nh ng ng i ‘t t nguy n tàn ph ’, hay ph m tr ng t i. Huy n tho i c m con hát thi c v đ b o v phong hoá cũng xu t phát t m t thành ki n cho r ng “ con hát là k b khuy t hãm v tinh th n, h không ph i là con ng i kh e m nh, hoàn ch nh, khó có th coi là nhân tài đ ti n hành b i đ ng thành ng i h u đ ng”

Không nh ng c m đoán con hát đ ng th i tham gia khoa c mà còn b c h i dòng dõi h , làm sao cho ch mãi mãi thu c t ng l p nô l hèn h : “Nhà con hát, nô l , binh sĩ con em không đ c đ a vào tr ng xã h c.”(*)

Có l vì nh n đ nh r ng ngh thu t làm h i tâm thu t, khi n m i ng i mê man v thanh s c mà b bê công vi c làm ăn; nh t là gi i nho sĩ, vua quan b bê chính s , đ a đ t n c vào ch suy y u, nên ng i ta ngăn c m con hát, xua đ i và t c đ t m i đi u ki n ti n thân, đ h v i nh vi n là nô l . Gi i c m quy n phong ki n h u h t là nh ng sĩ đ i phu, dùng nho h c đ nuôi đ ng nhân tài và khoa c đ ti n thân, chèn ép, ng c đ i ca k , không ph i căn b n n i dung tri t h c c a nó có đ i kháng v i ngh thu t trình di n, mà ch vì cá tính h p hời và thi n c n c a nh ng ng i đang có quy n nh n đ nh sai l m v kh năng và nh h ng c a ngh thu t trình di n, “ Giáp C c n c T xây đài cao đón ti p L Đ nh Công. Các con

Thành ki n v x ng ca

Tác Giả: Lê Văn Ng c

Chúa Nhật, 06 Tháng 3 Năm 2011 09:12

hát bi u di n giúp vui đ u b Kh ng T đ u i. Ng i ch p s tâu có th dùng nh c vũ trong cung chào m ng khách không? T C nh Công ng thu n, lúc y ngh nhân trong cung b c lên đài, h pha trò bông đùa, bi u di n r t náo nhi t. Không ng Kh ng T l i r o b c lên đài c n tr , l i l càng k ch li t: “B n ti u nhân th t phu dùng l i bông đùa mê ho c ch h u, t i đáng gi t!” D i s ép bu c c a Kh ng T , đám con hát y b gi t h i tàn kh c, tay chân b ch t chia ra đ t d i hai bên đài.” (4)

Ho c gi , Kh ng T không thích ca nh c nên “d ng” v i con hát? Th c ra chính ông lo r ng đám mê ca hát s làm h ng chính s , nên nghiêm c m ca nh c: “Th t ra Kh ng T đ i v i ngh thu t ca vũ qu r t khinh ghét ‘Lu n Ng ’ không ph i đã nói: “B nh c n c Tr nh (vì cho là dâm bôn), xa d i ng i n nh sao?”. Theo S Ký, Kh ng T th gia, sau h i Giáp C c b n năm, n c T s n c L c ng th nh, tuy n 80 n k xing đ p đ mê ho c vua L , t ng truy n t đó vua L không đ m x a gì t i tri u chính, su t ngày th ng th c n nh c, nên Kh ng T đành u t c b L ra đi”.(5)

V i thân ph n ch làm công vi c giúp vui, ca k là m t th phi s n xu t c a xã h i nên luôn luôn c b thành ki n là thành ph n ăn bám, nên b đ i x nh là m t nô l tinh th n, có khi c tình đ c. S mi t th này đành là vô lý vì n u d a trên căn b n đ o đ c thì vi c “tr n chúa l n ch ng” không ph i là đ c quy n c a ca k . Trong l ch s con hát có bi t bao nhiêu g ng trung hi u ti t nghĩa c a gái “làng ch i” ho c nh c sĩ ca công. Đi u mâu thu n, phi nhân c a gi i sĩ đ i phu th i Phong ki n là v n h ng th ngh thu t cũng nh gái đ p, mà v n mi t th đ y i ngh sĩ. Nó nh m t hi n t ng r t hài h c là xã h i cũ (nh t là trong th i Pháp thu c), các trí th c v n lên án k ch li t thu c phi n làm h i nòi gi ng, đ a ng i ta đ n ch bê tha, m t nhân cách v.v.. mà m m thì v n “hăng hái ng m đ c t u”.

II.- Thân ph n con hát i Vi t Nam:



Nhìn thoáng ra nh ng n c ch u nh h ng c a văn hoá Trung Hoa nh Tri u Tiên, Nh t B n và Vi t Nam cũng có đ i ng x ng ca và cũng b đ i x b t công phi lý nh Trung Hoa. V ph ng di n hình th c ch c c gi i nào l i t p trung nhi u v đ p và tài nh trong gi i x ng ca. Còn thành ki n “x ng ca vô loài”, cho r ng vì con hát thay đ i vai trò h m

tr c có th đóng vai “minh quân, l ng t” mà hôm sau l i đóng vai “gian th n t c t” nên “l ng gi thành chân”, có h i cho tr t t xã h i. Nh th con hát là m t hình th c m o hoá, nh ng th c s l i không nguy hi m b ng nh ng s m o hoá c a các gi i khác, nh t là gi i sĩ đ i phu. Vì khi xem hát ai cũng bi t đó là gi . Ng i ta mê con hát là mê cái đ p, cái tài th t c a h .

Vi t Nam l thu c văn hoá Tàu v nhi u m t, nh t là t ri u đình. Nhã nh c dành cho nghi l c cung đình đ u là mô ph ng Trung Hoa, không nh ng hình th c mà c t ri t lý. Ý th c đ c l p văn hoá ít đ c tán đ ng. Thí d vào đ i nhà Lê, năm Thi u Bình th Ba (1436) vua Thái Tông sai Nh p N i Hành Khi n Nguy n Trãi và ho n quan L ng Đ ng đ nh l i nhã nh c. Nguy n Trãi dâng s t ch i. L ng Đ ng đ nh nhã nh c m i, ph ng theo nh c khí nhà Minh đ t ra khúc nh c t u t trên đ i n và khúc nh c t u t d i th m.(6)

Thái đ khinh mi t con hát m t ph n b t ch c văn hoá Trung Qu c; ph n khác có l là kinh nghi m c a nhi u t ri u đ i đã b con hát khuynh đ o chính quy n, nên s không dám t o đ i u ki n cho con hát có th len l i vào chính quy n. S ki n D ng Nh t L t th i Tr n ch c ph i đ l i kinh nghi m cho gi i vua quan t ri u đ i sau: “Năm K D u (1369) vua D Tôn m t, không có con. T ri u đình đ nh l p Cung Đ nh V ng là anh D Tông lên làm vua, nh ng mà bà hoàng Thái H u nh t đ nh l p ng i con nuôi c a Cung Túc V ng là D ng Nh t L . Nguyên m Nh t L là ng i con hát, l y ng i hát b i tên là D ng Kh ng có thai r i m i b D ng Khu ng mà l y Cung Túc V ng, sinh ra Nh t L . Nay lên làm vua, Nh t L mu n c i h là D ng đ d t ng i nhà Tr n, r i gi t bà Hoàng Thái H u và Cung Đ nh V ng”. (7)

Th i Phong ki n, t th i bình ng i ta ch bi t t i n thân b ng đ ng khoa c . Cho nên đ đ phòng gi i ca nh c vào khuynh đ o t ri u đình, ng i ta không cho con hát đ thi. Lu t H ng Đ c đ i Lê quy đ nh r ng: “Nh ng con hát, ph ng chèo cùng c con cháu đ u không đ c đi thi; Trái lu t thì x t i bi m hay t i đ ; Quan Giám Ty bi t mà không phát giác, thì x gi m nh đ i m t b c.”(8)

Lu t còn t ri t đ ng t i n thân c a gi i ngh sĩ b ng cách không cho quan l i thành hôn v i con hát (đ t o kh năng c i đ i giai c p). Đ i u 40 Ch ng H Hôn quy đ nh: “Các quan và thu c l i l y đàn bà con gái hát x ng làm v c , v l , đ u x ph t 70 tr ng, bi m 3 t ; Con cháu các quan viên mà l y nh ng ph n nói trên, thì x ph t 60 tr ng, và đ u ph i ly đ .”(9) Nh th “v C , v Hai, hai v đ u là v c ”; còn nàng h u không đ c k là v , nên cũng không có m t đ a v hay quy n h n gì trong đ i gia đình thu c xã h i cũ, cho nên không th y ghi đ i u kho n c m k v i c n p nàng h u thu c thành ph n con hát.

Tuy vậy, xem ra luật pháp Việt Nam nhân bản hơn Trung Hoa. Trong luật Hồng Đức cũng nêu điếu cấm mà không nói đến triết lý sai lầm của gia giáo là sĩ大夫 phu nhân chính quy nhân luật Trung Hoa. Luật Trung Hoa thời Càn Long (1771) nói: “Tra xét các nhà con hát, nô lệ, binh sĩ, lấy theo dòng dõi, bản thân đã làm việc nô dịch hèn hạ, thì con cháu sinh ra theo họ cũng phải vĩnh viễn không cho đỗ thi.” Cho dù con cháu khác họ, nhưng quan họ và dòng máu vẫn không sao khác biệt. Cũng pháp luật họ nói: “Con cháu tuy đã thay họ khác, nhưng rớt họ vẫn là dòng dõi hèn hạ, chừa tên cho đỗ thi.”(10)

Như thế, một thế kỷ 18 luật lệ bắt công đả tử con hát vẫn tồn tại. Việt Nam vì bắt chước Trung Hoa, nên cũng đi sâu khắt khe với con hát về việc thân phận khoa cử, hay kết thân (thành hôn với vua quan). Tuy nhiên Việt Nam như một vết “thốt thoát chết xám”, nói rõ hơn là một nhân tài do luật lệ khắt khe này mà gia đình quy định như một nguyên tắc, gia đình họ trên qua vua Đào Duy Từ.

III.- Đào Duy Từ và việc bắt luật cấm con hát thi cử :

Sách Đệ nhị Nam Thục Lục chép: “Đỗ Sĩ u, năm 12 (1625) (Đệ nhị chúa Nguyễn Phúc Nguyên năm 12 khi lên ngôi (1614), mùa đông, Đào Duy Từ đến theo. Duy Từ người xã Hoa Trai, huyện Ngọc Sơn, Thanh Hoa, thông suốt kinh sách, rất giỏi thiên văn thuật số. Năm 1625 có khoa thi Hồng Đức Thanh Hoa. Hi vọng cho Duy Từ là con phò tá không cho đỗ thi (*). Duy Từ buồn bực quay về. Nghe tiếng Chúa (Nguyễn Phúc) yêu dân quý học trò, hào khí đến quy phục, quy phục chí đi theo, bèn một mình vào Nam. Huyện Vũ Xuân huyện một tháng, không ai biết. Nghe tin Khám Lý Hoài Nhân Trần Địch Hoà là người có mưu trí, được Chúa tin dùng, bèn vào Hoài Nhân, thác là người chặn trâu cho phú ông xã Tùng Châu. Phú ông thấy người biết rõ, nghe nghi, nói với Địch Hoà. Địch Hoà nói chuyện với, thấy không điếu gì là không thông suốt, rất quý trọng, đem con gái gả cho. Duy Từ ngâm bài “Ngã Long Cổ ngữ” để ví mình với Khổng Minh. Địch Hoà thấy thế nói rằng: “Đào Duy Từ là Ngã Long đi này chăng?”(11)

Chúa Nguyễn Phúc Nguyên dùng ông làm Nội Tán. Giúp đỡ các thủ tục tài, ông đem hết sức giúp chúa Nguyễn đả tử nhiếu trong việc chung nhau với chúa Trầnnh và được phong Lục Khê Hầu. “Khi Chúa Trầnnh bị miến Bắc bắt, thì họ không kịp cho nên cũng đã xem xét họ luật lệ khắt khe trong việc thi cử đả tử con hát. Lại thêm khi bà Trầnnh Quế Mẹ u, người Nhị Kinh, là kẻ hát xuyên tạc quy định vào cung phụng họ Trầnnh Quang Văn (con Trầnnh Cán) sinh ra Trầnnh Nhân Văn (Trinh Cổ ngữ), Bị Trầnnh cung người Á L, sau họ đi đến sống với Nhân Văn, nên các họ về giáo phụng mẹ đi đến kẻ bưng hàng với các nhà họ gia. Sau này các họ nhà đả tử khoa hiếu họ cũng thối nát có người do dùng họ con hát mà phát đả tử lên, nên họ kẻ sĩ phu cũng cùng họ giao du tự nhiên, và rồi họ nhà con hát cũng

qu n h n th h nhà mình t đầu mà ra.”(12)

Nh th là vào gi a th k 18 đã không còn lu t l b t công đ i v i gi i hát x ng v thi c n a. Sang đ n th k 19 v i các vua tri u Nguy n do Gia Long m n c, thì v n cha ông h đã c i b thành ki n v i con hát mà thu đ c nhân tài xu t chúng, cho nên không mu n l p l i thành ki n k th đó, dù h có tham kh o lu t l c a nhà Thanh v n ch a b l c m con hát thi c . Đi u ch ng minh cho thái đ khai phóng này là lu t thi c t tri u Nguy n không có đi u nào c m con hát đi thi c : “Gia Long năm th Sáu (1807) chu n l i ngh , đ n năm có k thi tr c 4 tháng, lý tr ng các xã làm t l o i khai tên h c c s c c a nh ng sĩ t xin đi thi n p q quan huy n, n u có nh ng ng i b t hi u b t m c, lo n luân, điều toa, và t sau tháng 6 năm Nhâm Tu t (1802) tr đi, nh ng k ph m t i gi c c p thì không đ c khai tràng, n u lý tr ng c tình không ch u khai phân l o i, tra ra đúng s có t i,”(13)

Đ n đ i Minh M ng năm th Ba, vua còn chi u c thêm cho sĩ phu B c Hà: “Minh M ng năm th Ba (1822) chu n l i ngh ; nh ng h ng c ng đ các khoa Đinh Mão (1807), Quý D u (1813) và ân khoa Tân T (1821) cùng các h ng c ng đ i Lê cũ còn ch a đ c th c th ra làm quan, thì tr ng i nhà ch u tang 3 năm, và ng i ph i ph t c m thi, còn thì đ u cho v kinh ng thi”. (14)

Nh th là thành ki n v con hát đã b xóa b t h n 200 năm nay, ít ra là v m t lu t l . Còn đ lu n l i càng không có đ t đ ng.

Ch ng ph i ngày nay, v i tinh th n dân ch và bình đ ng ng i ta m i g t b thành ki n mi t th con hát, mà trong l ch s dù r ng lu t l đ i x b t bình đ ng v i con hát th t, nh ng ngay c vua quan cũng vi ph m đ tr ng đ i nh ng con hát tài s c, dù ph i che đ y quanh co hành vi g i là ra ngoài danh giáo này.(15)

Ai cũng có ph n đóng góp cho xã h i c , tùy ng i ta có lòng đóng góp hay không. Trong l ch s con hát Vi t Nam đã có nh ng đóng góp to l n và r t nhân b n, mà cũng may m n cho l ch s là đã không có k th khi ghi l i nh ng đóng góp này, ngoài nh ng ng i vô danh c a nhi u tr ng h p đáng bi u đ ng: “Song song v i s c c m hoá tinh th n, ca trù đôi khi l i nh h ng tr c ti p đ n cu c sinh ho t c a dân chúng. Đào Th gi t gi c Minh làng Đào Xá; Phùng Ng c Đ ài giúp đ dân huy n V B n; Nguy n Th K c u hai làng Lôi Đ ng và L p Th ch kh i b tri t h . B y nhiều ca nhi l u danh s sách đ c các tri u vua phong làm Phúc th n, đ c nhân dân tri ân l p đ n th cúng t hàng năm.”(16)

Chỉ có người xưa, không có người xưa. Nhưng là người thu (cả theo hình thức trình diễn) đều như mục đích tìm “Cái Đẹp” không như tìm cái “Thiêng”. Các nhà chính trị đều đã đã đi đúng người thu cho người mục đích riêng cả của mình. Người nghệ sĩ nào cũng đã có người nghệ thuật sống hòa hợp và đóng góp cho sự tiến hóa của xã hội.

Chú thích:

(1) Sách *Tang Thiêng Ngọc Lưu Cầu Phạm Đình Hổ chép rằng*: “Khuông đều yên hiên Thái Hoà, Tô Văn Hộ Ngọc Trai mục đích. Có người con gái bước vào nhà quan sung vào hàng ngũ nghệ thuật. Ngọc người con gái sắc đẹp tuyệt vời, tuổi đã 17, 18 mà vẫn không biết nói.

Đến nay theo đúng bước vào cung hậu y, vì cảm nên chàng gõ phách, hát tiếng lanh lảnh, phách hát như khúc điếu Quân Thiên. Vua lấy làm lạ, hỏi thì thấy người con gái nói năng đĩnh đạc, giọng hát ngọt ngào trên chòm Thiêng Ngọc, bèn thu nạp vào cung, sách lập làm Trâm Ngọc Lưu Cầu Hoàng Hậu” (TTNL trg 202).

(2) Ngọc Nữ - Truyện Kiều Mục Lưu Cầu trg 76. Xét về người thu bài thơ tuyệt diệu và có thể là chàng sắc đẹp đêm trăng mùa thu. Cảnh trăng thu làm cho cảm giác con người trở nên tinh tế hơn, khi nghe được những sắc đẹp vi cả vũ trụ quanh mình. Bài này thể hiện xu hướng bài “Phong Kiều du dã bực” của Trâm Ngọc Kiều đi đến, cũng đẹp mắt đêm thu trăng sáng, con người hoà mình với vũ trụ bao la.

(3) Đàm Phàm - Lưu Cầu sắc con hát (Cao Tô Thanh dịch) trg 249

(*) truyện người xưa

Thành tích n v x ng ca

Tác Giả: Lê Văn Ng c

Chúa Nhật, 06 Tháng 3 Năm 2011 09:12

□□□□□□ (4) S Ký - Kh ng T Th gia (trích i c a Đàm Phàm - L ch s con hát, trg 270)

□□□□□□ (5) nt. trg 271

□□□□□□ (6)Th c ra Nguy n Trãi mu n có m t th tri t lý âm nh c dùng đ đ u hoà văn hoá c a dân chúng: “Lúc có lo n dùng võ, thái bình dùng văn, nay ch đ tác nh c là h p th i. Nh ng e r ng g c không ch c ch n thì văn đ a vào đầu mà đ ng v ng, vì hoà bình là g c c a nh c mà thanh âm là văn c a nh c. Th n ph ng ch u đ nh i nh c, đầu dảm ch ng h t lòng, h t s c. Ng t vì th n h c th c nông n i, âm lu t nh c tinh vi, đ nghĩ khó lòng mà đ u hòa cho đ c. V y kính xin b h th ng yêu nuôi đ ng trăm h , khi n dân gian không có t ng than phi n, oán gi n, nh th là gi v ng đ c căn b n c a nh c r i hãy bàn đ n âm thanh” (Khâm Đ nh Vi t S)

□□□□□□ (7)Tr n Tr ng Kim - Vi t Nam S đ c, trg 170

□□□□□□ (8)Qu c Tri u Hình lu t, m c T p lu t - Đ u 77 trg 227

□□□□□□ (9)QTHL trg 131

□□□□□□ (10) Đàm Phàm - L ch s con hát, trg 253

□□□□□□ (*)Thân sinh ra Đào Duy T là Đào Tá Hán, làm Qu n giáp trong ngh ca x ng, r i đ c thăng ch c Linh quan, trông nom đ i n nh c trong Đ i n i (Tri u vua Lê Anh Tông)

□□□□□□ (11) Đ i Nam Th c L c, QI trg 42

□□□□□□ (12)Ph m Đình H - Vũ Trung Tuy Bút, trg 84

□□□□□□ (13) *Khâm Đßnh Đßi Nam Hßi Đßi n sß lß, Tßp IX Q 104 trg 38*

□□□□□□ (14) *nt trg 43*

□□□□□□ (15) *Câu chuyßn Tiên đßng ngßc nß gißng thß trong Tang Thßng Ngßu lßc cßa Phßm Đßnh Hß có ý hßng bao che cho vßc vua Thßnh Tôn lßp Trßng Lßc Hoßng Hßu vßn là mßt con hát. Trong khi chính lußt Hßng Đßc do vua ban đßm quan lßi lßy con hát làm vß chính hay vß lß.*

□□□□□□ (16) *Đß Bßng Đßàn, Đß Trßng Huß - Vßt Nam ca trß biên khßo, trg 139 – Saigon xb 1962*